

ምዕራፍ ሓዲ

ስርዓት ዴሞክራሲ

ዕላማ ትምህርቲ እዚ ምዕራፍ:-

ኣብዚ ምዕራፍ ዘሎ ትምህርቲ ተምሃርኩም ምስፈጸምኩም:-

- እንታይነት ህንፃት ስርዓት ዴሞክራሲ ትግንዘቡ፡፡
- ዴሞክራሲያውን ሰብኣውን መሰላት ዜጋታት ትርድኡ፡፡
- ኣድላይነት ትካላት ዴሞክራሲ ትግንዘቡ፡፡
- ምስ ፍልልያትካ ተኸኣኢልኻ ኣቢርካ ብሰላም ምንባርን ረብሐኡን ትርድኡ፡፡
- ኣድነትን ፍልልይን መንግስታት ፌዴራልን ክልልን ትፈልዩ፡፡

1.1 ህንፃት ስርዓት ዴሞክራሲ

1.1.1 እንታይነት ህንፃት ስርዓት ዴሞክራሲ

ስእሲ 1.1 ኣባላት ክለብ ስነ-ዜጋን ስነ-ምግባርን ቤት ትምህርቲ ኣብ ስልጠና ብኣቋቋሙ እንትሳተፉ

- ነቲ ኣብ ላዕሊ ዘሎ ስእሊ ኣንቢብኩም ህንፃት ስርዓት ዲሞክራሲ እንታይ ማለት ከምዝኾነ ግለፁ፡፡

ህንፃት ስርዓት ዲሞክራሲ እንትበሃል ዲሞክራሲ ንኸዓስልን ንኸምዕብብን ዝሕግዙ ተግባራት ምህላዎም ዘመላኽት እዩ፡፡ ህንፃት ስርዓት ዲሞክራሲ ብቐንድነት ዲሞክራሲያዊ ዜጋ ኣብ ምቕራፅን ዲሞክራሲያዊ ባህሊ ኣብ ምምዕባልን ዘገድሱ ወሰንቲ ተግባራት ናይ ምፍፃም ከይዲ የካትት፡፡ ዲሞክራሲያዊ ዜጋ ምቕራፅ ማለት ነዞም ስዲቦም ዘለዉ መግለፅታት ዝወነነ ዜጋ ምፍራይ ማለት እዩ፡፡

ሀ. ዲሞክራሲያውን ሰብኣውን መሰላት ዜጋታት ኣፀቢቹ ዝፈልጥ፡
 ዘኸብርን ክኸበር ዝገብርን፡ ከምኡውን ግቡኡ ዝፈልጥን ብዝግባእ ዝዋፃእን፡

ለ. ፍልልያት ኣታሓሳስባ ስርዓት ዲሞክራሲ ንምህናፅ ረብሓ ከምዘለዎም ኣሚኑ ዝተቐበለ፡

ሐ. መሰረታዊ ዕላማ ዲሞክራሲን ዘበርክቶ (ዘርክቦ) ረብሓን ብዓሌት፡ ብሃይማኖት፡ ብቋንቋ፡ ብኣረኣጂያ ወዘተ ፍልልይ ዘለዎም ህዝብታት ኣፈላላዮም ቅቡል ኮይኑ ኣብ ክለ ናይ ሓባር ዕላማ ተኸኣኢሎም ብሰላምን ብፍቕርን ምንባር ምኸኣል ከምዝኾነ ኣፀቢቹ ዝፈልጥ፡

መ. ብልዕልነት ሕጊ ዝኣምን፡

ረ. ተበግሶ ስራሕን ፍቕሪ ሃገርን ዘለዎ፡፡

ዲሞክራሲያዊ ባህሊ ንምምዕባል ካብ ዘኸእሉ ተግባራት እዞም ዝስዕቡ እቶም ቀንድታት እዮም፡፡

1. ሰባት ኣብ ኣረኣኢያ ኮነ ኣብ ድሌት ኣፈላላይ ከምዘለዎም ብዝገባእ ብምፍላጥ ናይ ካልኦት ሓሳብን ኣረኣኢያን ምኽባር ወይ ብትዕግስቲ ምቕባል፤
2. ዘይምቅድዳው (ዘይምርድዳእ) ብሰላማዊ መንገዲ ብምይይጥን ብምትእምማንን ምፍታሕ፤
3. ብምይይጥ ክፍትሑ ዘይክእሉ ጎንፅታት እንተጋጥሙ ንዳይነት ብምቕራብ ንውሳኔ ብዙሓት ብፀጋ ብምቕባል ተግባራዊ ምግባር።

መልመዲ 1

ስዲቦም ንዘለዉ ሕቶታት መልሲ ሃቡ።

1. ህንፅት ስርዓት ዴሞክራሲ እንታይ ማለት ከምዝኾነ ኣርባዕተ ኣብነታት ብምቕራብ ኣረድኡ።
2. ዴሞክራሲያዊ ዜጋ ንምፍጣር ዝክኣል ከመይ እዩ? ተመያየጡሉ።
3. ባህሊ ዴሞክራሲ ከመይ ምምዕባል ይክኣል? ተመያየጡሉ።

ስርዓት ዴሞክራሲ ዴሞክራሲያውን ሰብኣውን መሰላት ዜጋታት ከምኡውን መሰል ማዕርነት ብሄር ብሄረሰባትን ህዝብታትን ዝክበረሉ ስርዓት እዩ። ህዝቢ ብዝመረጸም መራሕቱ ዝመሓደረሉ፤ ኣብ ዝመረጸም መራሕቱ እምነት እንትስእን ብሰላማዊ መንገዲ ዘውግደሉን ኣብ ክንድኦም ካልኦት ዝመርፀሉን ዝትከኡሉን እዩ። ብምዃኑ'ውን ስርዓት ዴሞክራሲ በዓል ዋና ህዝቢ ባዕሉ ምዃኑ ዝረጋገፀሉ እዩ።

ዕዮ ጉጅለ

ህንፅት ስርዓት ዴሞክራሲ ብዝምልከት ኣብ ሃገርና ዝፍፀሙ ዘለዉ ተግባራት ካብ ዝተፈላለዩ ፍልፍላት መረዳእታ ብምእካብ ካብ ክልተ ገፅ ዘይበልፅ ፅሑፍ ፅሑፍኩም ኣቕርቡ።

1.1.2 ሰረታት ህንፀት ስርዓት ዴሞክራሲ

መሰል ሰላማዊ ሰልፊ ምክያድ

መሰል ምእካብን ምውዳብን ሓሳብካ ብነፃ ምግላፅን

መሰል ምምራፅን ተመራፂ ምኅንንን

መሰል ማዕርነት

መትከል ተገዛእነት ንልዕልነት ሕጊ

መሰል ብቋንቋኻ ምጥቃም

ንጡፍ ተሳትፎ ዜጋታት

መሰላት ዜጋታትን ኣብ ድሌት ህዝብታት ዝተመስረተ ሓድነት

ሰእሊ. 1.2. ሰረታት ህንፀት ስርዓት ዴሞክራሲ

- ልዕል ኢሊ ካብ ዘሎ ሰእሊ እንታይ ተግዚብኩም?
- ስርዓት ዴሞክራሲ ንምህናፅ ከም ሰረት ወይ ከም እምኒ ኩርናዕ ኮይኖም ዘገልግሉ ቀንዲ ቀንዲ ነገራት እንታይ እንታይ ከምዝኾኑ ዘርዝሩ።

ሰረታት ህንፀት ስርዓት ዴሞክራሲ ብዙሓት እኳ እንተኾኑ እቶም ቀንዲ ስዒቦም ዘለዉ እዮም።

ሀ. ንልዕልነት ሕጊ ተገዛኢ ምኅንን፤

መትከል ንልዕልነት ሕጊ ተገዛኢ ምኅንን ንህንፀት ዴሞክራሲያዊ ስርዓት ቀንዲ ሰረት እዩ። እዚ ንምባል ዘኸእሉ ብዙሓት ምኸንያታት ኣለዉ። እቶም ቀንዲ ግና ቀዲሎም ዘለዉ እዮም፡-

እዚ መትከል ስልጣን ብዴሞክራሲያዊ ኣገባብ ጥራሕ ንኸውነን ውሕስና ስለዝህብ ንልዕልነት ሕጊ ተገዛኢ ናይ ምኅንን ኣተሓሳስባ ተግባራዊ እንትኾን ስልጣን ነፃ ብዝኾነ ፓለቲካዊ ውድድር፣ ብዘይገለ ፅዕንቶን ምጭብርባርን ብድሌት ህዝብን ነፃ መረፃን ጥራሕ እዩ ምውናን ዝከኣል።

ካለእ ምኽንያት እቲ መትከል ሰብአውን ዲሞክራሲያውን መሰላት ዜጋታት ከምኡውን መሰላት ማዕርነት ብሄራት ብሄረሰባትን ህዝብታትን ክኸበሩ ውሕስና ስለዝህብ እዩ።

ለ. ህዝብታት ብድልየቶም ምንባርን መሰል ዜጋታት ምሕላውን

ድሌት ሓቢርካ ምንባር ኣብ ዘይብሉ ዲሞክራሲያዊ ስርዓት ክህነፅ ኣይኸእልን። ምኽንያቱ ድማ ድሌት ህዝብታት እንትህሉ ጥራሕ እዩ ብዓሌት፣ ብሃይማኖት፣ ብቋንቋ፣ ብኣረኣኣያን ብዝመሳሰሉን ፍልልያት ዘለዎም ህዝብታት ፍልልያቶም ኣከኣኢሎም ብሰላምን ብፍቕርን ብሓባር ምንባር ዝኸእሉ።

ፍልልያቶም ንምፍታሕ ኮነ ምስ ፍልልያትካ ተኸኣኢልካ ብሓባር ንምንባር ብቐዳምነት ተቐራራብካ ምዝርራብ፣ ምምይያጥ፣ ሓሳባትካ ነፃ ኮይንካ ምግላፅ የድሊ። ነዙይ ድማ ሰብአውን ዲሞክራሲያውን መሰላት ዜጋታት ናይ ግድን ክኸበሩ ኣለዎም። እዞም መሰላት እንትኸበሩ እዩ ድማ ፍልልያት ክፍትሑ ወይ ምክእኣል ክሰፍን ዝኸእል።

ሐ. ምኽባር መሰላት ማዕርነት

ዝተፈላለዩ ብሄራት፣ ብሄረሰባትን ህዝብታትን ብሓባር ኣብ ዝነበሩሎም ሃገራት መሰል ማዕርነት እንትኸበር ኣብ መንጎኦም ምፍቕቓድ ንኸህሉን ሰላምን ፍቕርን ንኸዓስል ይጠቐም። ምኽባር መሰል ማዕርነት ፍልልያት ንምፍታሕ ኾነ ኣብ ክለ ፍልልያት ብሓባር ተኸኣኢልካ ንምንባር የኸእል።

መ. ምኽባር መሰል ምምራፅን ተመራፂ ምኃንን

መሰል ምምራፅን ተመራፂ ምኃንን እንትኸበር ህዝቢ ኣብ ህንፀት ስርዓት ዲሞክራሲ ብንጥፈት ንኸሳተፍን ወናኒ ስልጣን ንኸኾንን የኸእሎ እዩ። ካብ እዚኣቶም እቶም ቐንድታት እዞም ዝሰዕቡ ይርከብዎም፡-

- ሀ. ንኸመርፅን ክምረፅን ዕድሚኡ ዝኣኸለ፣ ፀገም ኣእምሮ ዘይብሉ ዜጋ፣ ብጾታ፣ ብብሄረሰብ፣ ብቋንቋ፣ ብሃይማኖት ወዘተ ምኽንያት ፍልልይ ከይተገበረሉ ነፃ ኮይኑ ክሳተፍ፣
- ለ. ህዝቢ ባዕሉ ብዝመረጸም ወከልቱ ክመሓደር፣

ሐ. ኣብቲ ፖለቲካዊ ስርዓት ብባዕሉ ወይ ብወከልቱ ኣቢሊ ክሳተፍ የኽእሎ እዩ።

ህዝቢ ብዘይ ዝኾነ ፍልልይ ንኸምረፅ ኮነ ንኸክመርፅ፣ ዝቐርቡ ኣማራጺታት ኣመዛዘኑ ምውሳንን ምስካልኣት ወገናት ክመያየጥን ክከራኸርን እንተኸኢሊ ህንፀት ስርዓት ዴሞክራሲ እናጎልበተ ምኻዱ ዘመላኸት'ዩ። ምኽንያቱ ድማ እዞም ተግባራት መግለፅታት ባህሊ ዴሞክራሲ ብምኻኛኖም እዩ።

መ. ምኽባር መሰል ብቋንቋኻ ምጥቃም፤

ምኽባር መሰል ብናይ ዓርስኻ ቋንቋ ምጥቃም ሰረት ስርዓት ዴሞክራሲ ዝኾነሉ ምኽንያት ህዝቢ ናይ ባዕሉ ዋኒን ኣብ ምውሳን ብዘይ ተርጓሚ ባዕሉ ክፍፅም ዘኽእሎ ስለዝኾነ እዩ። ህዝቢ ብቋንቋኡ እንተተጠቐሙ፣ ባህሉን ታሪኹን እንተተኸበሩሉ፣ ምስ ካልኣት ብድሌቱ ተረዳዲኡ፣ ተሓላልዩ፣ ተኸባቢሩን ሓቢሩ ምንባር የኽእሎ። ኣዚ ድማ ዴሞክራሲያዊ ሃገራዊ ሓድነት ንምፍጣር የኽእል። ምኽባር መሰል ብቋንቋኻ ምጥቃም ንህንፀት ስርዓት ዴሞክራሲ ወሳኒ ዝኾነ ካልእ ሰረት ንጡፍን ስጡምን ተሳትፎ ዜጋታት ንምፍጣር'ውን ዓብይ ኣስተዋፅኦ የበርክት።

ረ. ንጡፍን ስጡምን ተሳትፎ ዜጋታት፤

ዴሞክራሲያዊ ስርዓት ካብ ንጡፍን ምዕቡልን ተሳትፎ ዜጋታት ወፃኢ ብወ.ሐ.ዳት ፃዕሪ ጥራሕ ክህነፅ ኣይኽእልን። ህንፀት ስርዓት ዴሞክራሲ ክቀላጠፍ እንድሕር ተደልዩ ኩሉ ሕ/ሰብ ኣብ ምንቅስቃስ ህንፀት ስርዓት ዴሞክራሲ ብሰፍሓትን ብቐጥታን ተሳታፊ ክኾን ኣለዎ።

ካብቲ ተሳትፎ ምምሃር፣ ጉድለታት እናስተኻኸልካን ጥንኩር ጎሲታት እና ኣጎልበትካን ምኻድ ነቲ ዴሞክራሲያዊ ስርዓት ብዝበለፀ እናጎልበቶ እዩ ዝኸይድ።

ሰ. ምኽባር መሰል ምውዳብ፣ ምእካብ፣ ምዝራብን ምዕሓፍን፤

ናይዞም መሰላት ምኽባር ጥንኩራት ፓርቲታት ንኸፍጠሩን ብንጥፈት ምንቅስቃስ ንኸኸኢሉን ጥጡሕ ባይታ ይፈጥር። ዝተፈላለዩ ጥንኩራት ፓርቲታት እንትህልውን ብንጥፈት ምንቅስቃስ እንተኸኢሎምን ህዝቢ ዝተፈላለዩ ኣማራፅታት ክቐርቡሉ ዕድል ይረክብ።

ሓቀኛ ዴሞክራሲ ብዙሓት ፓርቲታት ዝተሳተፉሉ ስርዓትምጻኑ እዩ። ፖለቲካዊ ፓርቲታት ናይ ዝተፈላለዩ ኣካላት ሕብረተሰብ ኣረኣእያን ድሌትን መሰረት ብምግባር ዝምስረቱ ፖለቲካዊ ውዳበታት እዮም።

ንሳቶም ድማ ተመሳሳሊ ኣረኣእያን ድሌትን ዘለዎም ዜጋታት ብኣባልነት ይሕዙ። ፕሮግራማቶም ሓንጊዖም ንሕብረተሰብ የፍልጡ እንተተመሪዖም ድማ ክፍፅሙዎም ዝኸእሉ ተግባራት ይገልፁ። በዚውን ነቲ ህዝቢ ዝሓሸ ኣማራጺ (ፖለቲካዊ፣ ምጣነ-ሃብታዊ ማሕበራዊ ወዘተ) ክቐርብ ይገብሩ። እዚውን ስርዓት ዴሞክራሲ ዚያዳ (ብዝበለፀ)ንኸጉልብት ይገብሮ።

መልመዳ 2

ስዒቦም ንዘለዉ ሕቶታት መልሲ ሃቡ።

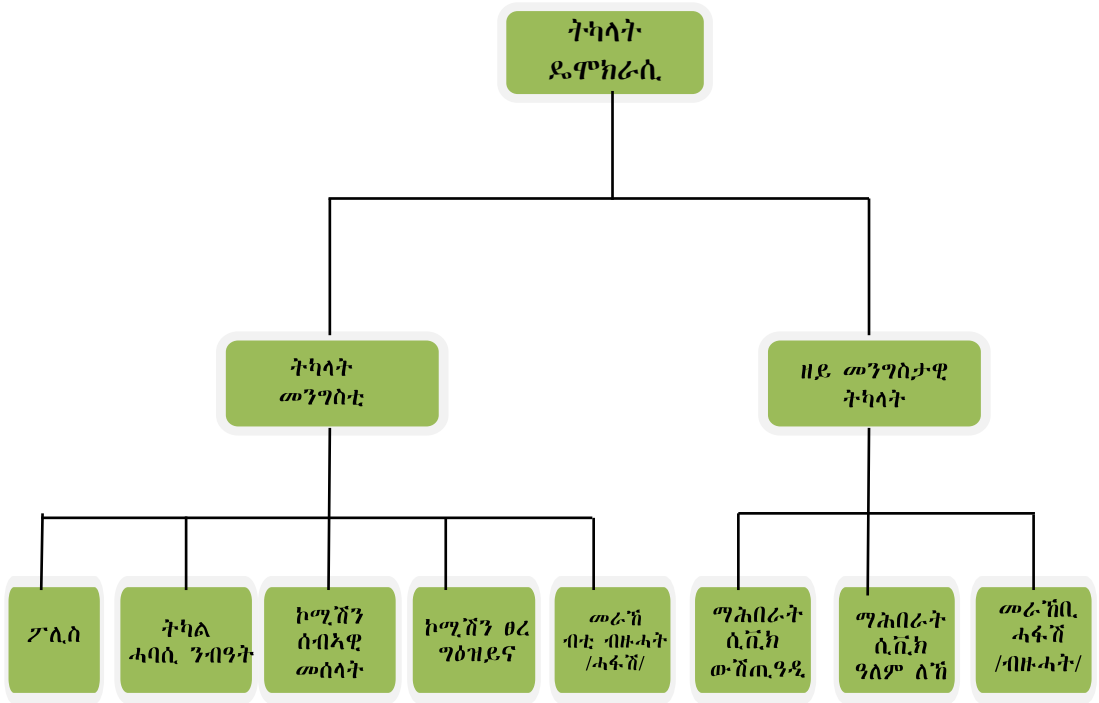
1. ምክባር መሰል ዜጋታትን ምፍቕቓድ ዜጋታትን ንህንፀት ዴሞክራሲያዊ ስርዓት ሰረታት እዮም ዝበሃለሉ ምክንያት እንታይ እዩ? ብኣብነት ኣረድኡ።
2. ምክባር መሰል ምእካብ፣ ምዝራብን ምፅሓፍን ንህንፀት ዴሞክራሲያዊ ስርዓት ሰረታት እዮም ዝበሃለሉ ምክንያትኻ እንታይ እዩ? ተመያየጡሉ።

ዕዮ ጉጅለ

ኣብቲ ልዕል ኣሉ ዝተምሃርኩምዎ ርእሲ ዝተዘርዘሩ ሰረታት ህንፀት ስርዓት ዴሞክራሲ ኣብ ኢትዮጵያ ኣብ ምንታይ ኩነታት ከምዘርከቡ ካብ ዝተፈላለዩ ፍልፍላት መረዳእታ ብምትእኸካብ ገምጊምኩም ኣቕርቡ።

1.2 ሰብአውን ዴሞክራሲያውን መሰላት ንምዕሳል ዘኸኸሉ ዴሞክራሲያዊ ትካላትን ኣድላይነቶምን

ሰእሊ 1.3 ሰብአውን ዴሞክራሲያውን መሰላት ንምዕሳል ዘኸኸሉ ዴሞክራሲያዊ ትካላት

- ልዕል ኢሊ ቀሪቡ ዘሎ ሰእሊ መሰረት ብምግባር ሰብአውን ዴሞክራሲያውን መሰላት ንምዕሳል ዘኸኸሉ ትካላት ዴሞክራሲ ምህላው እንታይ ረብሓ ከምዘለዎም ግለፁ።

ንሰብአውን ዴሞክራሲያውን መሰላት ሓለዋ ምግባር ዘድለዩሉ ብዙሓት ዕላማታት ኣለዉ። እቶም ቀንዲ እዞም ዝስዕቡ እዮም፡-

- ሕገ መንግስቲ ኣፍልጦ ዝሃቦም መሰላት ኣብ ከይዲ ኣተረጓጎማ ኮነ ብኻልኣት ዝተፈላለዩ መንገድታት ከይተሸራረፉ ብግቡእ ተግባራዊ ክኾኑ ንምግባር፤

ለ. መሰላት ኣብ ዝኸነ ቦታ ብዝርከብ ማሕበረሰብ ልማዳዊ ኣሰራርሓታት ንኸይጠሓሱ ዝኾኑ ዓይነት ልማዳዊ ኣሰራርሓ ምስ ስርዓታት ሕገ መንግስቲ ዝፃብኡ እንተኾይኖም ተፈፃሚነት ንኸይህልዎም ንምግባር'ዩ።

እዞም ዕላማታት ኣብ ሽቶኦም ንምብፃሕ ሰብኣውን ዴሞክራሲያውን መሰላት ንምዕሳል ዘኸእሉ ትካላት ዴሞክራሲ ምህላው ኣድላዩ እዩ። ሰብኣውን ዴሞክራሲያውን መሰላት ንምዕሳል ዘኸእሉ ትካላት መንግስታውን ዘይመንግስታውን ብዝብል ከፊልካ ምርኣይ ይክኣል'ዩ።

መንግስታዊ ዝኸነ ዴሞክራሲያዊ ትካላት ኣብያተ ፍትሒ፣ ጣብያ ፖሊስ፣ ትካል ሓባሲ ንብዓት፣ ኮሚሽን ሰብኣዊ መሰላት፣ ኮሚሽን ፀረ ግዕዝይናን መንግስቲ ዝውንኖም መራኽብቲ ሓፋሽን ዝሓቆፉ እዮም።

ኣብ ሃገርና ዝሰርሑ መንግስታዊ ዘይኮኑ ዴሞክራሲያዊ ትካላት ዓለምለኽ ሲቪክ ማሕበራት፣ ሲቪክ ማሕበራት ውሽጢ ዓዲ፣ ብውልቀ ዝውነኑ መራኽብቲ ሓፋሽን የጠቓልሉ።

ብሓፈሻ ጠንካራ ዝኸነ ትካላት ዴሞክራሲ ሰብኣውን ዴሞክራሲያውን መሰላት ህዝቢ ተኸቢሮም፣ ህዝቢ'ውን ናይዞም መሰላት ቀንዲ ተጠቓሚ ንኸኾን ኩነታት ንምፍጣር ስለ ዘኸእሉ ኣዝዮም ኣድለይቲ እዮም።

ኣብያተ ፍትሒ:- ካብ ካልኦት ትካላት ኣኸበርቲ ሕጊ ብዝበለፀ መሰል ልዕልነት ሕጊ ኣብ ምኽባር ኣብ ቅድሚት ዝሰርዑ ትካላት እዮም። ኣብያተ ፍትሒ ኣብ ሞንጎ ተኸራኽርቲ ወገናት ንዝለዓሉ ክትዓት ሪኦም፣ ሕጊ መሰረት ብምግባር ካብ ዝኸነ ይኹን ኣድልዎ ወይ ፅልኣት ወፃኢ ሚዛናዊ ዳይነት ንኸህቡ ብመሰረት ሕገ መንግስቲ ዝጣየሹ እዮም። መሰረት ዳይነት ኩሉ ሰብ ኣብ ቅድሚ ሕጊ ማዕረ እዩ ዝብል መሰረተ ሓሳብ ዝሓዘ እዩ። ኣብ ኣሰራርሓ ኣብያተ ፍትሒ ብብሄር፣ ብሄርሰብ፣ ሕብሪ ቆርቦት፣ ብዶታ ብቋንቋ፣ ብሃይማኖት፣ ብፖለቲካን ብዝመሳሰሉን ዝኸነ ዓይነት ፍልልይ ኣይግበርን።

ፖሊስ:- ብሕገ መንግስቲ ዝተረጋገፁ ሰብኣውን ዴሞክራሲያውን መሰላት ከይተሸራረፉ ብምኽባርን ብካልኦት'ውን ንኸኸብሩ ብምግባርን ሰላምን ድሕንነትን ህዝቢ ዘረጋግፅ ትካል'ዩ። ቀንዲ ዕላማ ፖሊስ ሕገመንግስቲ ሃገርን

ካልኦት ሕግታትን ብምኽባርን ተሳትፎ ህዝቢ መሰረት ገይሩ ንገበን ብምክልኻልን ፀጥታን ሰላማዊ መነባብሮን ህዝቢ ምሕላው እዩ።

ኮሚሽን ሰብአዊ መሰላት፡- ዝበሃል ሰብአዊ መሰላት ከይገሃሱ ምስ ምክልኻሉ ብተወሳኺ ሰብአዊ መሰላትና ተጋሂሶም ኢሎም ጥርግን ዘቕርቡ ውልቀ ሰባት ጥርግኖም ተቐቢሉ ድሕሪ ምዕራይ ውሳኔ ዝህብ ትካል ተጣባቂ (ተሓላቂ) መሰል እዩ። ብመንግስቲ ዝወፁ ሕግታት፣ ደንብታትን መምርሕታትን ምስ ሰብአዊ መሰል ዜጋታት ዘይፃብኡ ምኃኛኖም የረጋግፅ። ቤት ፍትሒ ካብ ዝሓዘም ጉዳያት ወፃኢ ዝፍጠሩ ምግባር ሰብአዊ መሰላት ዝምልከቱ ጥርግኖት ብዘይ ገለ ክፍሊት ይምርምር።

ትካል ሓባሲ ንብዓት፡- ኣብ ኣብያተ ዕዮ መንግስቲ በደል በጊሑና ብምባል ጥርግን ናይ ዘቕርቡ ውልቀሰባት እናመርመረ ውሳኔታት ዝህብ ትካል መኽበሪ መሰል እዩ። እዚ ትካል ሰበሰልጣናትን ሰራሕተኛታትን ሰልጣኖም ብመሰረት ሕጊ ምፍፃሞም ወይ ድማ ካብ ዝተፈቐደሎም ደረት ሓሊፎም ምስርሖምን ዝከታተል ትካል እዩ።

ናይዚ ትካል ቀንዲ ዕላማ ብሕጊ ዝተደንገጉ መሰል ዜጋታትን ረብሓታትን ብመፈፀምቲ ኣካላት ምኽባርም ብምርግጋዕ ልዕልነት ሕጊ መሰረት ዝገበረ ፅሬት፣ ቅልጣፊን ግልፅነትን ዘለዎ ሰናይ ምምሕዳር መንግስቲ ከዓስል ምግባር ኣዩ።

ኮሚሽን ስነ-ምግባርን ፀረ ግዕዝይናን ፌዴራል፡- ብፅቡቕ ስነ ምግባር ዝተሃነፀ፣ ንግዕዝይና ዝፅየፍን ብንቕሓት ዝዋጋእን ማሕበረሰብ ንምፍጣር ዝንቀሳቀስ ትካል'ዩ። እዚ ትካል ምግፋሕ ትምህርቲ ስነ-ምግባርን ፀረ-ግዕዝይናን ንገበን ግዕዝይናን ብልሽው ኣሰራርሓን ተግባራት ምክልኻል፣ ምቅላፅ፣ ምምርማርን ምኽላስን ዝመሳሰሉን ይፍፅም።

ሲቪክ ማሕበራት፡- ካብ ኣወዳድባ መንግስቲ ወፃኢ ዘለዉ ሓላፍነት ዝስመዖምን ትካላት ኮይኖም ዜጋታት ብዓርሰ ተበግሶን ድሌትን ዘጣይሽዎም ሃገር በቆልን ዓለም ለኸን ትካላት እዮም። ውዳበታት ገበርቲ ሰናይ ማሕበራዊ፣ ምጣነ ሃፍታውን ባህላውን ውዳበታት፣ ወዘተ ከም ኣብነት ዝጥቀሱ ሲቪክ ማሕበራት እዮም። ሲቪክ ማሕበራት ግልፅነት፣ ተሓታትነትን ተሳትፎ ህዝብን ብምጉልባት

እቲ ማሕበረሰብ ናይ ዓርሱ ፀገም ባዕሉ ምፍታሕ ዘኸእሎ ኩለ-መዳያዊ ዓቕሚ ክህልዎ ዝሕግዙ እዮም። ብተወሳኺውን እቲ ሕብረተሰብ ኣብ ኣሰራርሓ መንግስቲ ቁዕዕር ክገብር ዓቕሙ ዝሃንዕሉ እዮም።

መራኸብቲ ሓፋሽ፡- ነፃን ሚዛናውን ኮይኖም እቲ ዘሎ ጭቡጥ ሓቂ ንህዝቢ ዘፍልጡን ዘምህሩን ከምኡውን ህዝቢ ኣብ ዝኾነ ጉዳይ ሃገሩ ኣብ ፍልጠት ዝተመስረተ ውሳኔ ንምሃብ ክኸእል ትኸክለኛን እዋናውን ሓበሬታ ዘቕርቡ ትካላት እዮም። ፈነወታት ሬድዮን ቴሌቪዥንን፣ ሕትመታት ጋዜጣን መፅሕፍትን እናተጋፍሑ እንትኸዱ መሰል ዜጋታት ንኸኸበሩ ዝፃወቱዎ ግደ ዝለዓለ እናኾነ ይኸድ።

ብሓፈሻ ምግሃስ መሰል ብፍልጦ ኮነ ብዘይፍልጦ ብዝተፈላለዩ ወገናት ክፍፀም ይኸእል። ሰበ ስልጣን መንግስቲ ስልጣኖም ተጠቒሞም መሰል ዜጋታት ክግህሱ ይኸእሉ እዮም። ውልቀ ዜጋታት ብጎንጊ ወይ ብኻልእ ምኸንያት ናይ ካልኣት ውልቀ ዜጋታት መሰል ክግህሱ ይኸእሉ እዮም።

ሕብረተሰብውን ካብ ድሑር ልማዳዊ ኣሰራርሓ ተበጊሱ መሰል ክግህስ ይኸእል። ዜጋታት ባዕሎም ካብ ምንኣስ ፍልጠት ዝተልዓለ ንምድፋር መሰላቶም ምኸንያት ክኾኑ ይኸእሉ እዮም። መሰለይ ተተንኪፉ፣ መሰለይ ተጋሂሱ ኢልካ ሕቶ ንምቅራብ ፍልጠትን ግንዛብን ዝሓትት ስለዝኾነ እዚ ፍልጠት ኣብ ዘይህልወሉ ኩነታት መሰላት ምግሃሶምን ዘይምግሃሶምን ክፍለጥ ኣይክእልን።

ስለዚ እዚ ኹሉ ፀገም ንምቅላልን ዲሞክራሲያውን ሰብኣውን መሰላት ዜጋታት ብዝግባእ ዝኸበሩሉን፣ ህንፀት ስርዓት ዲሞክራሲ ንምቅልጣፍን ሰብኣውን ዲሞክራሲያውን መሰላት ንምሕላወ ዘኸእሉ ትካላት ልዑል ግደ ይፃወቱ።

መልመዲ 3

ቀዲሎም ዘለዉ ሕቶታት መልሱ።

1. ንሰብኣውን ዴሞክራሲያውን መሰላት ሓለዎ ዝግበረሎም ንምንታይ እዩ? ተመያየጡሉ።
2. ኣብ ከባቢኹም ንምኽባር ሰብኣውን ዴሞክራሲያውን መሰላት ዝሰርሑ ትካላት ኣለዉ? እንታይ እንታይ እዮም? ዘርዚርኩም ግለፁ። ንምኽባር ሰብኣውን ዴሞክራሲያውን መሰላት ሕድሕድም ዝፈፀሙዎ ተግባራት ብፅሑፍ ኣኻርቡ።

ብብ ጉጅለ ኮይንኩም ቀዲሉ ቀሪቡ ዘሎ ተግባር ስርሑ።

ኣብዚ ምዕራፍ ካብ ሞንጎ ዝተምሃርኩምዎም ሰብኣውን ዴሞክራሲያውን መሰላት ንምዕሳል ዘክእሉ ዴሞክራሲያዊ ትካላት ንጉጅለኹም ብዕፃ ዝበፀሐኩም ትካል ኣብ ሃገርና ኣብ እንታይ ዓይነት ኩነታት ከምዝርከብ (እቲ ትካል ኣብ ከባቢኹም እንተሊኡ ናብኡ ብምኻድ፤ እንተዘየለ ድማ ካብ ዝተፈላለዩ ፍልፍላት መረዳእታታት ብምትእኽካብ) ገምጊምኩም ኣኻርቡ።

1.3 ፍልልያት ብሰለማዊ መንገዲ ምፍታሕ

ሰእሊ 1.4 ምይይጥ መሓዙት

- ኣብ ላዕሊ ዘሎ ስእሊ ብምርኣይ እቶም ተምሃሮ እንታይ ይገብሩ ከምዘለዉ ገምቱ።
- ምስ መሓዙትኩም ወይ ኣዕርኽትኹም ብሓሳብ እንተትፈላለዩ ወይ ዘይምርድዳእ እንተዝፍጠር እቲ ፍልልይ ወይ ዘይምርድዳእ ብሰላም ንምፍታሕ እንታይ ትገብሩ?

ሰለስቲአን መሓዙት

ተምሃሮ 8^ይ ክፍሊ «ለ» ዝኾና ኣብርሀት፣ ስምረትን ኢሌኒን ካብ ክፍሊ ምሕዝነት ብተወሳኺ ኣብ ደገውን ይቀራረባ እየን። ኣብ ሓደ ቁሻት እየን ዝነብራ። ቀዳምን ሰንበትን ሓቢረን ዘፅንዓሉ ፕሮግራም ንምውፃእ ተስማዕሚዐን ፕሮግራም ፅንዓት ንምድላው እርሳስን ወረቐትን ብምሓዝ ኮፍ ኢሊን ምይይጥ ጀመራ።

ይኹን እምበር ናይ ሰለስቲአን ድሌት ዝተፈላለዩ ብምኅኑ ሰለስቲአን ዝሰማመዓሉ ፕሮግራም ምድላው ኣበየን። ፈለማ እንታይ ነፅንዕ? ዝብል ንምቕማጥ ኣብርሀት ሓሳብ እንተትብል ኢሌኒ እንግሊዝኛ ትብል ኣስመረት ድማ ኣይፋሉን ሳይንስ ክኸውን ኣለዎ ትብል። በዚ ኩነታትኸ ዝቐዳምን ሰንበትን ዝኾን ምሕንፃፅ ፕሮግራም መፅናዕትስ ይቕረ ናብ ባእሲ ከይሰግር የስግእ።

መልመዲ 4

ብመሰረት እቲ ምንባብ ቀደሎም ዘለዉ ሕቶታት ስርሑ።

1. ንስኹም ኣብ ናይ ሰለስቲአን መሓዙት ቦታ እንተትኾኑ እቲ ኣፈላላይ ከመይ ምፈታሕኹም?
2. ንሰለስቲአን መሓዙት ከሰማዕምዕ ዝኸእል ፕሮግራም መፅናዕቲ ከመይ ክተዳልዉ ትኸእሉ?

ፍልልይ ወይ ዘይምርድዳእ ብሰላም ንምፍታሕ ዘድልዩ መሰረታዊ ነገራት ስዒቦም ዘለዉ እዮም፡፡

ሀ. ምይይጥ

ምይይጥ ዝኾነ ዓይነት ዘይምርድዳእ ወይ ፍልልይ እንትፍጠር ናብ ዘሰማዕምዕ ውሳኔ ብሓባር ንምብጻሕ ኣዝዩ ኣድላዪ እዩ፡፡ ምይይጥ ክልተ ወይ ልዕሊ ክልተ ዝኾኑ ሰባት ገፅ ንገፅ ተቐራሪቦም ኣብ መንጎኦም ፍልልይ፣ ዘይምርድዳእ ወይ ቅርሕንቲ ከልዕል ዝኸእል ጉዳይ ብኹሎም ተመያየጥቲ ወገናት ቅቡል ዝኾን ሓሳብ ኣቐሪቦም ንምፍታሕ ፃዕሪ ዝገብሩሉ ከይዲ እዩ፡፡

ምይይጥ ፍታሕ ንምትእልላሽን ስምምዕነት (ስኒት) ንምፍጣርን እንትበሃል ዝፍፀም ተግባር ብምዃኑ ተመያየጥቲ ነናይ ባዕሎም መርገፂ ካብ ምግላፅ ሓሊፎም ናይቲ ካሊእ ወገን ብፅሞና ክሰምዑ ትፅቢት ይግበረሎም፡፡ ብተወሳኺ'ውን ምይይጥ ዝተበገሰሉ ዕላማ ንኸወቅዕ ማለት'ውን ፍልልይ ወይ ዘይምርድዳእ ብኹሎም ወገናት ተቐባልነት ዘለዎ መፍትሒ ቀሪቡ ብሰላማዊ መንገዲ ንኸፍታሕ ድማ ምኸእኣል ኣዚዩ ኣድላዪ እዩ፡፡

ለ. ምድምማፅ

ምድምማፅ ተመያየጥቲ ወገናት ናይ ነፍስ ወከፎም ሓሳብ ብፅሞና፣ ብትዕግስቲ፣ ብትሕትና፣ ብቕንዕና ዝደማመፅሉ፣ እቲ ሓደ ክህረቦ ዝደለዩ ነገር ተህሪቡ ከይወደእ ካልእ ጣልቃ ኣቲዩ ካብ ምቁራፅ ዝፅቀበሉን ዝመሳሰሉን ኩነታት ዘካተተ እዩ፡፡

ሐ. ምኸእኣል

ምኸእኣል ድማ ተመያየጥቲ ወገናት ፅቡቕ ናይ ምርድዳእን ምሕዝነትን መንፈስ ብምፍጣር ነን ሕድሕዶም ዝከባበርሉን፣ ግትርነት፣ ቁጡዕነትን ሓያልነትን ዘውግድሉን እዩ፡፡ ካብዚ ሓሊፉ'ውን ምኸእኣል መርገፂኻ ኣለዚብካ ኣብ ስምምዕነት ንምብጻሕ ድልዊ ምዃን፣ እቲ ሓደ ናይቲ ካልእ ስምዒትን ኣረኣእያን ንምግንዛብ ዝፍትንሉ፣ ክልቲኦም ወገናት ካብ ኣጉል ክትዕን ምውንጅጃልን ርሒቆም ናብ ሓቢሮም ዝረወዱሉ ስምምዕነት ንምብጻሕ ዝሕግዙ መፍትሕታት ንምእላሽ ዝፅዕርሉን ዘካተተ እዩ፡፡

መልመዲ 5

ቀጊሎም ዘለዉ ሕቶታት መልሱ፡፡

1. ኣብ ዝተፈላለዩ ግዜን ቦታን ዝፍጠሩ ኣፈላላይቲ ወይ ዘይምርድዳእ /ዘይምቅድዳው/ ሰላማዊ ብዝኾነ መንገዲ ንምፍታሕ እንታይ ክትገብሩ ይግባእ፡፡ ተመያየጡሉ፡፡
2. ምምይያጥ፣ ምድምማዕን ምክእኣልን ዝኾነ ዓይነት ኣፈላላይቲ ወይ ዘይምርድዳእ ብሰላማዊ መንገዲ ኣብ ምፍታሕ ዘለዎም ግደ እንታይ ከም ዝኾነ ኣብነት ብምቕራብ መብርሂ ሃቡ፡፡

1.4. መንግስታት ፌዴራልን ክልላትን

1.4.4. ሓድነትን ፍልልይ

- ተምሃሮ እስቲ መንግስታት ፌዴራልን ክልልን ዘለዎም ሓድነት ዝሕብሩ ቁምነገራት ዘርዝሩ?

ሓድነት፡

ፌዴራላዊ ዲሞክራሲያዊ ሪፐብሊክ ኢትዮጵያ ብመንግስታት ፌዴራልን ክልልን ብሓባር ምምሕዋሩ እቲ ቀንዲ መግለጺ ሓድነቶም እዩ፡፡ ኣቲ ካሊእ ሓደ ዝገብርም ቁምነገር ድማ ኣመሓዋውራ ኣካላት መዝነቶም (ስልጣኖም) ተመሳሳሊ ምኃኑ እዩ፡፡

እዚኸውን መንግስቲ ፌዴራል ናይ ባዕሉ ዝኾነ ኣካላት መውፅኢ ሕጊ፣ መፈፀም ሕግን ተርጓሚ ሕግን እንትህልዉዎ ብተመሳሳሊ መልክዑ ድማ ክልላዊ መንግስታት እውን ነናይ ባዕልቶም ኣካላት መውፅኢ ሕጊ፣ መፈፀሚ ሕግን ተርጓሚ ሕግን ኣለዎም፡፡ ካልእ መግለጺ ሓድነት መንግስታት ፌዴራልን ክልላትን ዝኸውን ድማ ክልቲኦም መንግስታት ሕገ መንግስቲ ፌዴራል ምኽባርን ምሕላውን ቀንዲ ተግባሮም ምኃኑ እዩ፡፡

ፍልልይ

መንግስታት ፌዴራልን ክልላትን ዘመሳሰሉዎም ከም ዘለዉ ኩሉ ዘፈላልዩዎም ነጥብታት'ውን ኣለውዎም። ቀዳማይ ፍልልይ ኣብ ክልላት ዘየለ ግን ድማ ብብርኪ ፌዴራል መንግስቲ ጥራሕ ዘሎ ምስ ሰለስቲኦም ኣካላት ስልጣን (መዝነት) ዘይምደብ ቤት ምኽሪ ፌዴሬሽን ምህላው እዩ። ቤት ምኽሪ ፌዴሬሽን ኣብ ሃገርና ዘለዉ ብሄራት፣ ብሄረሰባትን ህዝብታትን ዝውክሉ ኣባላት ዝሓዘ ቤት ምኽሪ እዩ።

እቲ ካለእ መሰረታዊ ፍልልይ ድማ ፌዴራል መንግስቲ ሃገር ለኽ ዋኒናት (ገንዘብ፣ ርክባት ወፃኢን መከላኸሊ ሓይሊ ሰራዊትን ወዘተ) ዘፈፅም እንትኾን ክልላት ድማ ዓርሶም ብዓርሶም ናይ ምምሕዳር ስልጣን ኣለዎም።

መልመዲ 6

ስዒቦም ዘለዉ ሕቶታት ተመያየጡሎም።

1. መግለፅታት ሓድነት ፌዴራላውን ክልላውን መንግስታት እንታይ እንታይ እዮም?
2. መግለፅታት ፍልልይ ፌዴራላውን ክልላዊን መንግስታት'ከ እንታይ እንታይ እዮም?

1.4.2 ሓበራዊ ስልጣን

- ሓበራዊ ስልጣን ፌዴራልን ክልል መንግስታትን እዮም ኢልኩም እትግምትዎም ሓሳባት ሓብሩ።

ኣብ ሞንጎ ፌዴራል መንግስትን ክልል መንግስታትን መቐሎ ስልጣን እንተሃለዎ'ዉን ናይ ሓባር ስልጣን ኣለዎም እዩ። ብመሰረት እዚ ፌዴራል መንግስትን ክልል መንግስትን ኣብ ሕገ መንግስቲ ምዕራፍ 11 ዓንቀፅ 98 ብግልፂ ዝተቐመጡ ናይ ሓባር ስልጣን ቀፂሎም ኣለዉ፡-

መንግስቲ ፌዴራልን መንግስታት ክልልን ብሓባር ኣብ ዘመሓድሩዎም ትካላት ልምዓት ግብሪ ትርፌ ንግዲ፣ ግብሪ ስራሕ፣ ቐረብ ሽያጥን ኤክሳይስን ብሓባር ይዝንኑ ይእክቡ'ውን።

ኣብልዕሊ ትርፌ ንግዲ ትካላትን ናይ ሰብ ኣክሰዮን ትርፌ ብፅሒትን ግብርን፣ ቐረብ መሸጣን ብሓባር ይዝንኑ፣ ይእክቡ።

ኣብ ልዕሊ ዝለዓሉ ሰራሕቲ ዕደናን ኣብዝኾኑ ሰራሕቲ ነደድቲ ዘይትታትን ጋዛትን ክፍሊት ግብሪ ኣታውን ሮያሊትን ብሓባር ይዝንኑ፣ ይእክቡ።

መልመዲ 7

ስዒቦም ንዘለዉ ሕቶታት መልሲ ሃቡ።

1. ሓባራዊ ስልጣን ፌዴራልን ክልልን መንግስታት ዘርዘሩ።
2. እዞም ሓበራዊ ስልጣን መንግስታት ፌዴራልን ክልልን ሓባራዊ ዝኾኑሉ ንምንታይ እዩ? ተመያየጡሉ።

1.4.3 ቀንዲ ቀንዲ ተግባራት ምምሕዳር ከተማታት

- ተፀዋዕነቶም ንፌዴራል መንግስቲ ዝኸኑ ክልተ ምምሕዳር ከተማታት እንመን እዮም?

መንግስቲ ፌዴራል ካብ ዝመስረቱ ትሸግተ ክልል መንግስታት ብተወሳኺ ክልተ ምምሕዳር ከተማታት ኣለዉ። ንሳቶምውን ምምሕዳር ከተማ ኣዲስ ኣበባን ድሬዳዋን እዮም። ክልቲኦም ምምሕዳር ከተማታት ዘሳልጥዎም ብዙሓት ተግባራት ኣለዉ። ቀንዲ ተግባራት እዞም ምምሕዳር ከተማታት (ኣብ ኣዋጅ ቁፅሪ 87/1999 ዓ.ም ኣዋጅ ቻርተር ኣዲስ ኣበባን ኣዋጅ ቁፅሪ 416/1996 ዓ.ም ኣዋጅ ቻርተር ድሬዳዋ ከምዝተገለፀ) እዞም ዝስዕቡ እዮም፡-

- ሀ. ኣብ ክሊ ዝተወሃቡዎም ፍልፍላት እቶት ግብርን ቐረፅን ናይ ምዝናንን ምእካብን፤
- ለ. ምጣነ ሃፍታውን ማሕበራውን ፕሮግራማት ልምዓት ምትላምን ምፍፃምን፤
- ሐ. ናይ ባዕሎም በጀት ምፅዳቕን ምምሕዳርን ከምኡውን ካብ ፍልፍላት ውሽጢ ሃገር ምልቃሕ፤
- መ. ኣብ ውሽጢ ክልል ምምሕዳር ከተማታቶም ዝርከብ መሬትን ሃፍቲ ተፈጥሮን ምምሕዳር፤
- ረ. ሰላምን ፀጥታትን ህዝቢ እዞን ምምሕዳር ከተማታት ንምሕላው ዘኸእል ሓይሊ ፖሊስ /ምጥያሽ/
- ሰ. ምምሕዳር እዞን ከተማታት መንግስታዊ ቤት ዕዮታት፣ ትካላትን ውዳበታት ልምዓትን ምጥያሽን ደረት ስልጣኖምን ተግባራቶምን ምውሳኔ፣ ኩነታት ስራሕን ምሕደራ ሰራሕተኛታትን እዞን ከተማታት ምምሕዳር ምውሳኔ፤

- ቀ. ኣብ ትሕቲ ስልጣኖም ንዝርከቡ ጉዳያትን ዋኒናትን ዝተፈላለዩ ደንብታትን መምርሕታትን ምውፃእን ምፍፃምን፣ ክፍፀም ምግባርን
- በ. ምስ ኣሓት ከተማታት ወፃኢ ቴክኒካዊ፣ ምጣነ ሃፍታውን ባህላውን ስምምዕነት ፕሮቶኮል ምግባር፣
- ተ. ምስ ኣካላትን ትካላትን መንግስቲ ፌዴራል ከምኡውን ምስ ክልላዊ መንግስታት ቐጥተኛ ርክብ ምምስራትን ስምምዕነት ምግባርን፡፡

መልመዲ 8

ቀደሎም ንዘለዉ ሕቶታት መልሲ ሃቡ፡፡

1. ካብ ቀንዲ ተግባራት ምምሕዳር ከተማታት ኣዲስ ኣበባን ድሬዳዋን ብውሑድ ሓሙሽተ ዘርዝሩ፡፡
2. ዝዘርዘርኩምዎም ተግባራት ምስ ተግባራት ክልላዊ መንግስታት ዝመሳሰልሉን ዝተፈላለይሉን ነጥብታት ብምንፃር ተመያየጡሎም፡፡

1.5. ወፃኢ ርክብ ኢትዮጵያ

1.5.1 ኢትዮጵያ ምስ ሃገራት ዓለም ዘለዋ ርክብ

ስእሲ 1.5 ኢትዮጵያ ምስ ሃገራት ዓለም ዘለዋ ዕቡቕ ርክብ ዘርኢ ካርታ

- ልዕል ኢሊ ዘሎ ካርታ ብምርኣይ ኢትዮጵያ ምስ ሃገራት ዓለም ኣብ ምንታይ ኣብ ምንታይ ጉዳያት ርክብ ክትገብር ከምትኸእል ሓብሩ።

ኢትዮጵያ ምስ ሃገራት ዓለም ዘለዎ ርክብ ነዊሕ መዋእል ዘቐፀረ እዩ። ከም ኣቆፃፅራ ኣውሮፓውያን ብ1945 ዓ.ም ውድብ ሕቡራት መንግስታት ዓለም እንትጣየሽ ካብ መንጎ መስረቲ ዝነበሩ ሃገራት ኢትዮጵያ ሓንቲ እያ። ኣብ'ሕዚ እዋን ድማ እዚ ርክብ እናተጠናኸረ ይርከብ። ንኣብነት ሰብ ሃብቲ ማእኸላይ ምብራቕ ኤስያ፣ ኣውሮፓን፣ ኣሜሪካን ኣብ ኢትዮጵያ ተፈጠሩ ዘሎ ምቕው ባይታ ኢንቨስትመንት ብምጥቃም ብስፍሓት ተንቀሳቂሶም ብርክት ዝበሉ ስራሕቲ ልምዓት እናካየዱ እዮም።

ሃገራት ኤስያ ብዝምልከት ምስ ህንዲ፣ ቻይና፣ ጃፓን ዘሎ ናይ ምትሕብባር ምንቅስቃስ ዝተባባዕ እዩ። ምስ ሃገራት ምብራቕን ደቡብ ምብራቕን ኤስያ ዘሎ ርክብ ጉዳይ ምጥንኻር ንግድን ኢንቨስትመንትን ስለዝኾነ ጠመተ ተዋሂቡዎ እዩ።

ብሓፈሻ ኢትዮጵያ ምስ ሃገራት ዓለም ብዘለዎ ርክብ ህንፃት ስርዓት ዴሞክራሲኣን ልምዓታን ንምቅልጣፍ ኣብ ምድግጋፍ ዝተመስረተ ምትሕብባር ኣብ ምክያድ ትርክብ።

መልመዲ 9

ቀደሎም ንዘለዉ ሕቶታት መልሲ ሃቡ።

1. ኢትዮጵያ ካብ መንጎ ሃገራት ዓለም ዝለዓለ ርክብ ዘለዎ ምስ እንመንዩ? ስለስተ ሃገራት ፅርሑ።
2. ኢትዮጵያ ምስቶም ዝሓረኹሙዎም ሃገራት ዓለም ዘለዎ ርክብ ኣብ ምንታይ ብርኪ ይርከብ? ኣብነት ብምቕራብ ኣረድኡ።

1.5.2 ኢትዮጵያ ምስ ሃገራት ዓለም ብእትገብር ርክብ እትረኽቦ ረብሓ

- ተምሃሮ! ኢትዮጵያ ምስ ሃገራት ዓለም ብእትገብር ርክብ እንታይ ረብሓ ትረክብ?

ካብ ዕላማታት ፖሊሲ ርክብ ወፃኢ ኢትዮጵያ ሓደ ዲሞክራሲያዊ ስርዓት ብምጥንኻር ቅልጡፍ ልምዓት /ርኡይ/ ንምግባር ዘኸእል ዝተመቻቸወ ኩነታት ምፍጣር እዩ። ነዚ እቲ ቀንዲ ምክንያት ናይዛ ሃገር ርክብ ወፃኢ መበገስን መዕለብን ልምዓትን ዲሞክራሲን ተግባራዊ ምግባርዮ።

ልምዓትን ዲሞክራሲን ተግባራዊ ንምግባር ዘኸእል ምቹው ባይታ ምፍጣር እንትበሃል ዕዳ፡ ኢንቨስትመንት፣ ልቓሕ፣ ረዲኤትን ቴክኒካዊ ሓገዝን ክትረክብ ይሕግዝ። ብመንፅር እዚ ኢትዮጵያ ምስ ሃገራት ዓለም ብዘለዋ ርክብ ወፃኢ ልምዓት ርኡይ ንምግባር ዘኸእል ሰፊሕ ዕድል ዕዳ፡ ኢንቨስትመንትን፣ ቴክኒካዊ ደገፍን ንምርካብ ይጠቕማ እዩ።

ካብዚ ሓሊፉ ዲሞክራሲ ንምዕሳል፣ ትካላት ዲሞክራሲያዊ ምምሕዳር ንምፍጣርን ንምጥንኻርን ዝሕግዝ ሰፊሕ ፋይናንሳውን ቴክኒካውን ደገፍ ንምርካብ የኸእል።

መልመዲ 10

ስዒቦም ንዘለዉ ሕቶታት መልሲ ሃቡ።

1. ኢትዮጵያ ምስ ሃገራት ዓለም ብዘለዋ ርክብ እትረኽቦም ረብሓታት ተመያየጡ።
በብ ጉጅለ ብምኻን ዝተፈላለያ ሃገራት ዓለም ብምዝርዛር
2. ኢትዮጵያ ምስዘን ሃገራት ርክብ ብምግባራ ዝረኽቡቶም ረብሓታት ኣብ ክፍሊ ኣቕርቡ።

መጠቓለሊ

ስርዓት ዲሞክራሲ ዲሞክራሲያውን ሰብአውን መሰል ዜጋታት ከምኡ'ውን መሰል ማዕርነት ብሄራት፣ ብሄረሰባትን ህዝብታትን ዝኸበረሉ ስርዓት እዩ። ህንፀት እቲ ከይዲ ስርዓት ዲሞክራሲ ንክዳሰልን ንክምዕብልን ዝሕግዙ ዲሞክራሲያዊ ዜጋታት ንምፍጣርን ባህሊ ዲሞክራሲ ንምምዕባልን ዝሕግዙ ወሰንቲ ተግባራት ምፍፃም ዝሓትት እዩ። ህንፀት ስርዓት ዲሞክራሲ ብሓፈሻ ዲሞክራሲያዊ ዜጋ ብምፍጣርን ዲሞክራሲያዊ ባህሊ ብምምዕባልን ንሃገርን ንህዝብ ዝኸውንን ዝስማዕማዕን ምምሕዳር ምዕሳል እዩ።

ሰረታት ህንፀት ስርዓት ዲሞክራሲ፣ ልዕልነት ሕጊ ምዕሳል፣ ናይ ህዝብታት ተፈቓቂዶም ምንባር፣ ሰብአውን ዲሞክራሲውን መሰል ዜጋታት ምኽባር፣ መሰል ሓሳብካ ብነፃ ምግላፅ፣ ከምኡ'ውን መሰል ማዕርነት መሰል ብቋንቋኻ ምጥቃም፣ መሰል ተመራፅነትን መራፅነትን ምኽባር እዮም።

ሰብአውን ዲሞክራሲያውን መሰላት ንምዕሳል ዘኸእሉ መንግስታውን መንግስታዊ ዘይኮኑን ዲሞክራሲያዊ ትካላት ምህላው ኣድላዩ እዩ። መንግስታዊ ዝኸኑ ትካላት ዲሞክራሲ፣ ኣብያተ ፍትሒ፣ ፓሊስ፣ ትካል ሓባሲ ንብዓት፣ ኮሚሽን ሰብአዊ መሰላት፣ ኮሚሽን ፀረ ግዕዝይናን ብመንግስቲ ዝውነኑ መራኽብቲ ሓፋሽን እዮም። ዘይመንግስታዊ ትካላት ዲሞክራሲ፣ ዝኸኑ ድማ ዓለም ለኻውን ሃገራውን ሲቪክ ማሕበራት ከምኡ'ውን ብውልቀ ዘውነኑ መራኽቢ ሓፋሽ እዮም።

ፍልልይ ወይ ዘይምርድዳእ ብሰላም ንምፍታሕ ዘድልዩ መሰረታዊ ነገራት ምይይጥ፣ ኣብ እዋን ምይይጥ ምድምማዕን ምክእኣልን እዮም።

ሓደ ካብ መግለፂ ሓድነት መንግስታት ፌዴራልን ክልላትን፣ ፌደራላዊ ዲሞክራሲያዊ ሪፐብሊክ ኢትዮጵያ ብፌዴራልን ክልል መንግስታትን ብሓባር ምምሕዋሩ እዩ። ካልእ ክልቲኦም ነናይ ገዛርእሶም ሕጊ መውፅኢ፣ ሕጊ መፈፀምን ሕጊ ተርጓምን ኣካላት ዘለዉዎም ምኃኑ እንትኸን ብተወሳኺ ክልቲኦም ቀንዲ ሰልጣኖም ንዝኸኑ ሕገ መንግስቲን ምሕላውንን ምክልኻልን ምኃኑ ሓድነቶም የርኢ።

ፍልልይ ድማ ስልጣን ማእኸላይ መንግስቲ ዓለም ለኸ ጉዳያት /ገንዘብን ሓይሊ መከላኸልን ርክብ ወፃኢን/ ዝጥምት እንትኹን ስልጣን ክልል መንግስታት ብቐንድነት ክልሎም ምምሕዳር ዝጥምት አይ።

ናይ ሓባር ስልጣኖም ድማ ፌዴራላውን ክልላውን መንግስታትን ብሓባር ኣብ ዘጣይኹዎም ትካላት ልምዓት ዝለዓሉ ሰራሕቲ ዕደናን ሰራሕቲ ነዳዲ ዘይትን ጋዛትን፣ ግብሪ ትርፌ ንግዲ፣ ግብሪ ስራሕ፣ ቐረፅ ሽይጣትን ኤክሳይስን፣ ክፍሊት ግብሪ ኣታውን ሮያሊትን ብሓባር ምምዳብን ምእካብንዮ።

ቀንዲ ቀንዲ ተግባራት ምምሕዳር ከተማታት ኣብ ክሊ ዝተወሃቡዎም ፍልፍል እቶት ግብርን ቐረፅን ምምዳብን ምእካብን፣ ኣብ ምምሕዳር ከተማታት ዝርከብ መሬትን ተፈጥሮ ሃፍትን ምምሕዳር፣ ሰላምን ፀጥታን ህዝቢ ንምሕላው ዘኸእል ሓይሊ ፖሊስ ምጥያሽ፣ ኣብ ክሊ ስልጣኖም ኣብ ዝርከቡ ዋኒናት ደንብታትን መምርሕታትን ምውፃእን ክፍፀም ምግባርንዮም። ምስ ከተማታት ወፃኢ ሃገር ቴክኒካዊ፣ ምጣን ሃፍታውን ባህላውን ስምምዕነት ፕሮቶኮል ምፍራም እዮም።

ኢትዮጵያ ምስ ዝተፈላለዩ ሃገራት ዓለም ዘለዋ ርክብ ኣብ ምጥንኻር ይርከብ። ኢትዮጵያ ምስ ሃገራት ዓለም ብዘለዋ ርክብ ልምዓት ክውን ንምግባር ዘኸእል ዕድል ሰፊሕ ዕዳጋ፣ ንምንቅስቓስ ልምዓት ዝሕግዝ ስርዓት ዴሞክራሲ ንምጉልባትን ምዕላልን ትካላት ዴሞክራሲያዊ ምምሕዳር ንምፍጣርን ምጥንኻርን ዝሕግዝ ናይ ልቓሕን ረድኤትን ከምኡውን ቴክኒካዊ ሓገዝ ንምርካብ ክትክእል ኣኸኢሊዎ እዩ። ብሓፈሻ ርክብ ወፃኢ ኢትዮጵያ ስርዓት ዴሞክራሲኣ ኣብ ምጥንኻርን ቅልጡፍ ልምዓት ኣብ ምርግጋዕን ዕቡቕ ውፅኢት እናረኸበትሉ ትኸድ ኣላ።

አገደስቲ ቃላት

ስምምዕነት ፕሮቶኮር:-

ኣብ ሞንጎ ሃገራት ዝግበር ውዕል ስምምዕነት ትምህርቲ፣ ባህልን ምጣነ ሃፍትን፡፡

ፖለቲካዊ ፓርቲ:-

ዝተፈላለዩ አካላት ሕብረተሰብ ብሓድነት ተአኻኻሲሮም ነፃነት፣ ወይ ማሕበራውን ምጣነ ሃፍታውን ረብሓታት ንምሕላውን ነዚ ዝሕግዝ ብነፃ ውድድር ሰልጣን መንግስቲ ንምሓዝን ዝጣየሹ ውዳበታት እዮም፡፡

ክፍሊት ሮያሊቲ:-

ሓደ ደራሲ /መፅሓፍ፣ መብቃ፣ ቅርፃቅርፃ/ ወዘተ ንዘዳለዎም ውዕኢት ስራሕቲ ኣብ ዝተሸጡሉ እዋን ወይ ከም እንደገና ብዝተሓደሱ ቁፅፅ ዝኸፈል ክፍሊት እዩ፡፡

መጠቓለሊ ሕቶታት

1) ስዲሶም ዘለዉ መሉእ ሓሳባት ብምንባብ ሓቂ ንዝኾኑ “ሓቂ” ጌጋ ንዝኾኑ “ጌጋ” ብምባል መልሲ ሃቡ፡፡

1. ህንፀት ስርዓት ዴሞክራሲ ዴሞክራሲያዊ ዜጋ ምፍጣርን ዴሞክራሲያዊ ባህሊ ምምዕባልን እዩ፡፡
2. ሰረት ህንፀት ስርዓት ዴሞክራሲ ምትሕልላይ ህዝብታትን ምኽባር መሰል ሰብአውን ዴሞክራሲያውን ዜጋታት እዩ፡፡
3. ኮሚሽን ሰብአዊ መሰል ካብ ካልኣት ትካላት መኽበርቲ መሰል ልዕልነት ሕጊ ክኸበር ኣብ ምግባር ቅድሚት ዝሰራዕ ትካል'ዩ፡፡
4. ኢትዮጵያ ምስ ካልኣት ሃገራት ዓለም እትገብሮ ርክብ ንልምዓትን ህንፀት ዴሞክራሲያዊ ስርዓትን ሓጋዚ ዝኾነ ደገፍ ንምርካብ ኣኸኢልዎ እዩ፡፡
5. ኣብ ዓበይቲ ሰራሕቲ ዕድናን ሰራሕቲ ፔትሮሊየም ጋዛትን ግብሪ ኣቶትን ክፍሊት ሮያሊትን ምምዳብ ስልጣን መንግስቲ ፌዴራል እዩ፡፡

II. ኣብ ትሕቲ “ሀ” ምስ ዝተዘርዘሩ ዝሰማዕምዎ ኣብ ትሕቲ “ለ” ካብ ተሰሪዖም ዝተቐመጡ ብምምራፅ ኣዛምዱ፡፡

“ሀ”

“ለ”

1. ሰብኣውን ዴሞክራሲያውን መሰላት ከይተሸራረፉ ንክክበሩ ዝሰርሕ ትካል፤
2. ሕግታት፣ ደንብታትን መምርሕታትን ምስ ሰብኣዊ መሰል ዜጋታት ዘይፃብኡ ምኃኛም ዘረጋግፅ ትካል፤
3. ብሕጊ ዝተደንገጉ መሰልን ረብሓታትን ዜጋታት ብኣፈፀምቲ ኣካላት ክክብሩ ምክኣሎም ዝከታተል ትካል
4. ግልፅነት ተሓታትነትን ተሳትፎ ህዝብን ንምጉልባት ዝሰርሕ ትካል፤
5. ኣቀኛን እዋናውን መረዳእታ ንህዝቢ ዘቐርብ ትካል፡፡

- ሀ. መራኽቢ ኣፋሽ
- ለ. ትካል ኣባሲ ንብዓት
- ሐ. ማሕበራት ሲቪክ
- መ. ኮሚሽን ሰብኣዊ መሰል
- ረ. ኮሚሽን ስነምግባርን ፀረ ግዕዝይናን ፌዴራል
- ሰ. ፖሊስ

III) ስዲቦም ንዘለዉ ክፍቲ ቦታታት ብግቡእ ቃል ወይ ኣረግ መልኡ፡፡

1. _____ ካብ መሓውራት መንግስቲ ወፃኢ ዘለዉ ንጡፋትን ኣላፍነት ዝስመዖምን ዜጋታት ብዓርሰ ተበግሶ ዘጣይሹዎም ትካላት እዮም፡፡
2. _____ ብወገን ኣብያተ ዕዮ መንግስቲ ጉድኣት /በደል/ በፂሒና ብምባል ንቐፊተኦም ናይ ዘቐርቡ ውልቀ ሰባት ጥርፃን እናመርመረ ውሳኔታት ዝህብ መሰል ኣክባሪ ትካል እዩ፡፡
3. ኣፈላላይት ወይ ዘይምርድዳኣት ብሰላም ንምፍታሕ ዘድልዩ ሰለስተ መሰረታዊ ነገራት _____ ፡ _____ ን _____ ን እዮም፡፡

IV) ሰዲቦም ንዘለዉ ሕቶታት ቅነዕ መልሲ ምረፁ:-

1. ንህንፀት ስርዓት ዲሞክራሲ ቀንዲ ሰረቱ ንልዕልነት ሕጊ ተገዛኢ ምኃን እዩ ዝበሃለሉ ምኽንያት እንታይ ኢዩ?

- ሀ. እዚ መትከል ስልጣን ብዲሞክራሲያዊ መንገዲ ጥራሕ ክተሓዝ ውሕሰነት ስለዝህብ፤
- ለ. እዚ መትከል ሰብኣውን ዲሞክራሲያውን መሰል ዜጋታት ክኸበሩ ውሕሰነት ስለዝህብ፤
- ሐ. እዚ መትከል መሰል ማዕርነት ብሄራት፣ ብሄረሰባትን ህዝብታትን ክኸበር ውሕሰነት ስለዝህብ፤
- መ. ኩሉ ቅነዕ መልሲ እዩ፡፡

2. ካብ መንጎ እዞም ሰዲቦም ዘለዉ ባህርይ ዲሞክራሲያዊ ዜጋ ዝኾነ ኣየናይ?

- ሀ. ሰብኣውን ዲሞክራሲያውን መሰል ዜጋታት ፀንፊፉ ይፈልጥ፤
- ለ. ፍልልያት ሰረት ዲሞክራሲ ምኃኖም ኣይኣምንን/ኣይቐበልን፤
- ሐ. ሰብኣውን ዲሞክራሲያውን መሰል ዜጋታት ብዝግባእ የኸበር ክኸበር'ውን ይገብር
- መ. መልሲ ኣይተውሃበን

3. ባህሊ ዲሞክራሲ ማዕቢሉ እዩ ንምባል ዝክኣል መኣዝዩ?

- ሀ. ፍልልያት፣ ሓሳብን ኣረኣጺያን ካልኣት ምኽባር ወይ ብትዕግስቲ ምቕባል እንትከኣል፤
- ለ. ዘይምርድዳኣት ብሰላማዊ ምይይጥን ምትእምማንን ምፍታሕ እንትከኣል፤
- ሐ. ብምይይጥ ክፍትሑ ዝኸለሉ ጎንዕታት እንተጋጥሙ ንዳይነት ብምቕራብን ውሳኔ ብዙሓት ብፀጋ ተቐቢልካ ተግባራዊ ምግባር እንትከኣል፤
- መ. ኩሉ ቅነዕ መልሲ እዩ፡፡

V) ስዲሶም ንዘለዉ ሕቶታት ሓፂር መልሲ ሃቡ:-

- 1) ካብ መንጎ ሰረት ህንፀት ስርዓት ዲሞክራሲ ብውሑዱ ሰለስተ ብምቐራሕ ሕድሕዶም ሰረት ምኃኛኖም ዘርኢ መረዳኦታ ኣቕርቡ::
- 2) ንምክባር ሰብኣውን ዲሞክራሲያውን መሰላት ካብ መንጎ ዝሰርሑ ትካላት ብዉሑድ ክልተ ብምሕባር ዕላምኦም ግለፁ::
- 3) ኣድነትን ፍልልይን መንግስታት ፌዴራልን ክልልን ኣብርሁ::